

Рецензия
на дисертационен труд
за получаване на научно-образователна степен “Доктор”
по научна специалност 05.11.02 Политология (Публична администрация)

Автор на дисертационния труд: Галина Стоянова, докторант на свободна подготовка в катедра „Публична администрация“, СУ „Св. Кл. Охридски“;

Тема на дисертацията: „Политики за превенция на зависимости от психоактивни вещества“;

Автор на рецензията: доц. д-р Татяна Томова; катедра „Публична администрация, СУ „Св. Кл. Охридски“.

1. Общо представяне на докторската дисертация.

Дисертацията на Галина Стоянова отговаря на формалните изисквания за разработване на подобен вид труд. Тя се състои от Увод, три Глави и Заключение. **Първа глава** изяснява основните понятия, с които авторката си служи в процеса на доказване на докторската си теза. На теоретично равнище са изяснени понятия като „психо-активни вещества“, „превенция“ и „политики за превенция“. Изборът на понятия очертава следвания по-нататък в работата теоретичен подход към темата, а именно анализ на мрежите на политиката като фактор за обяснение на съдържанието ѝ. **Втора глава** изследва развитието на политиката за превенция на зависимости от психо активни вещества (ПАВ) в България. **Трета глава** представя резултатите от проведено емпирично изследване на нагласите на заинтересованите страни и формулира области и проблеми, по отношение на които е необходима промяна. **Уводът** определя целите, задачите и методите на изследователската работа. **Докторската теза** е ясно формулирана. Според нея политиката на превенция би била много по-ефективна по отношение на ограничаването на зависимостите от ПАВ, но провеждането ѝ зависи от цяла поредица от необходими условия, които в момента не са налице. Тезата е формулирана на основата на предварително доказаното твърдение, че употребата на ПАВ в България показва нарастваща тенденция, докато в ЕС тя се задържа на устойчиви нива. **Заключението** обобщава основните тези, доказани в изложението и формулира конкретни мерки за промяна в областта на изследваната политика. Дисертацията е разработена на основата на **представителна литература** – използвани са достатъчен брой библиографски източници на български и английски език, както и множество електронни източници. Цитирането е добросъвестно и допринася за постигане на целите на дисертацията.

В съдържателно отношение дисертацията следва научната логика на преход от общо-теоретичното към конкретно-практическото знание. Поставяйки на теоретично равнище

въпроса за политиката на превенция (Първа глава) авторката анализира не само нейните възможности, но и различните ѝ форми, като поставя въпроса за различната им ефективност. В следващата глава тя разработва този теоретичен въпрос като представя различни случаи на политики за превенция, възприети на институционално равнище във Великобритания, Холандия, Португалия и Чехия. Въпреки че тази теза не е изведена експлицитно, авторката ясно показва, че различните политики, въведени в различни контексти, могат да водят до положителни и желани резултати независимо от разликата помежду си.

В теоретично отношение най-големият успех на дисертацията е изводът за съществуването на две мрежи в областта на политиката в областта на зависимостите от ПАВ, които имат различен подход към постигането на целите ѝ, обособени са институционално и не комуникират помежду си. Това ограничава ефективността на политиката на превенция и намалява като цяло възможностите за ограничаване на зависимостите от ПАВ.

Другият теоретичен въпрос, който авторката поставя в работата си е този за включването на неправителствения сектор във формулирането на политиката. Тезата, защитена в дисертацията е, че включването му в политиката би имала съществено значение за подобряване на ефективността ѝ. Според авторката анализът на реалния процес в България показва, че неправителственият сектор остава изолиран, а политиката в областта на зависимостите от ПАВ е по-скоро бюрократична. В дисертацията е въведено понятието „ко-продуциране“ на политиката. Приложимостта на този подход се възприема като инструмент, който задължително подобрява ефективността. Той обаче има различни форми на приложение, някои от които се използват и в България. Въпреки че авторката ги е анализирала (включване на частни организации при предлагането на услуги и процедурите на лицензиране) тя експлицитно е извела тезата, че ролята на неправителствения сектор в областта на политиката, свързана със зависимостите от ПАВ, е силно подценена. Тази теза, която се разпространява в обществото от множество неправителствени организации, се нуждае от по-задълбочен анализ по отношение на компетенциите за участие, интересите и ценностите на тези участници в процеса и др. под. Ко-продуцирането зависи не само от държавата, но и от зрелостта на самия неправителствен сектор и способността му да произвежда обществена полза.

В изследователско отношение дисертацията има няколко изключителни предимства:

- Изяснен е цялостният процес на политиката в областта на зависимостите от ПАВ. Ясно са очертани двете му направления (оси): това, насочено към ограничаване и регулиране на предлагането на ПАВ и това – към ограничаване и регулиране на търсенето. Тъй като става дума за интегрална политика, която отговаря на обществен проблем и включва въздействието в множество, традиционно обособени сфери на политика (сигурност, правораздаване, образование, здравеопазване, социална

политика и т.н.), възстановяването ѝ както като процес, така и като съдържание е предизвикателство за всеки изследовател. Галина Стоянова се е справила с тази задача.

- В дисертацията, макар и имплицитно, ясно е изведено основното противоречие в дебата за политиката в областта на зависимостите от ПАВ. Става дума за противоречието между консервативния, по-скоро наказателен подход, и либералния, по-скоро подкрепящ подход. Превенцията като инструмент на политиката в областта на зависимостите от ПАВ е свързана с либералния подход, който обаче не може напълно и изведнъж да замени наказателните инструменти. Успех за авторката е включването в изследването на преобладаващите в България обществени нагласи, които все още остават далеч от подкрепящите превенцията либерални подходи.
- Проведеното емпирично изследване обхваща основните участници в процеса на политиките в областта на зависимостите от ПАВ. Методиката възпроизвежда съществуващото разделение между политиките, насочени към предлагането и тези, насочени към търсенето. Обобщението на резултатите обаче търси възможностите за координация между различните подходи, които преобладават в двете мрежи.
- Това, което дисертацията показва, е изключителното детайлно познаване на процеса на изследваната политика от страна на авторката. Зад представянето на процеса се крие едно по-скоро интуитивно теоретично знание за противоречивостта на съвременните процеси в областта на публичното управление. Авторката е само на крачка от теоретични обобщения, които не са направени, но които пряко могат да бъдат изведени от изследването на институциите и тяхното развитие в конкретната област на политиката.

Като цяло в съдържателно отношение дисертацията е изключително интересна, добре обоснована и издържана в научно отношение.

2. Актуалност:

Разработената проблематика е изключително актуална поне от няколко гледни точки:

- Проблемът за зависимостите от ПАВ непрекъснато се засилва. Разширява се употребата на ПАВ и това предизвиква сериозен дебат в обществото.
- Включването на множество участници в политиките - институции, неправителствени организации, търговски дружества, поставя въпросът за намирането на конкретни форми на взаимодействие между тях. Намирането на оптимални от гледна точка на ефективността форми на това взаимодействие не е очевидно, въпреки съществуването на добри практики.

- Интегралните политики, каквато е политиката в областта на зависимостите от ПАВ, предполагат намирането на приложими и работещи механизми на координация. По същия начин както и формите на взаимодействие между институции и неправителствен сектор, подходящите форми на координация между секторно обособените институции също не са очевидни.
- Дебатът между консервативните и либералните подходи в политиките никога не е затихвал, независимо от привидността на обществения дебат. Вероятно защото реалните политики са микс от двата и конкретните практики отново не са очевидни.

Въпреки че дисертацията в методическо отношение може да бъде определена като изследване на случай, тя има отношение към всички тези актуални, едновременно теоретични и практически изследователски въпроса. Разбира се, ако настоящата дисертация им беше отговорила, тя щеше да претендира за съвсем друга научна степен. Тя обаче е достатъчна основа за обобщения по отношение на формулираните изследователски въпроси. Дисертацията представлява едно много добро възстановяване на процеса на политиките в областта на зависимостите от ПАВ, зад което се крият съвременните научни подходи и пред което стоят изключителни възможности за обобщения.

3. Познаване на проблема и на литературния материал.

Авторката познава изследователския проблем в детайли. Тя познава фактите, свързани със зависимостите от ПАВ: тенденциите в разпространението и употребата им; институциите в областта на политиката в областта на зависимостите от ПАВ и тяхното развитие; участниците в процеса на политиките. Авторката познава обществения дебат за зависимостите от ПАВ, позициите на основните заинтересовани страни и формите на взаимодействие между тях. Това ѝ дава възможност да осъществи едно много добро изследване и представяне на конкретна политика, анализирайки и обвързвайки достоверни факти.

Едновременно с това тя има добри теоретични познания в областта на политиките и особено – в областта на зависимостите от ПАВ.

4. Качества на методиката.

Дисертацията (особено Втора глава) представлява изследване на случай. За провеждането му са въведени необходимите понятия. Събрана е огромна информация, която е обобщена и представена по подходящ начин.

Проведено е и емпирично изследване за установяване на проблемните теми в политиката в областта на зависимостите от ПАВ. Методът е дълбочинно интервю. Представянето на процеса

на политиката в предходната глава е използвано за уточняването на респондентите. Резултатите от емпиричното изследване са обобщени подходящо и са в основата на формулираните препоръки за промяна. Изборът на методика е изключително подходящ поради зависимостта на политиките от позициите на заинтересованите страни.

5. Оценка на достоверността на материала, върху който се градят приносите на дисертацията.

Фактите, на основата на които са изградени приносите, са набрани чрез подходящи методи (нормативен анализ, анализ на документи, интервюта) и не са манипулирани по никакъв начин. Освен това те са представени изчерпателно в съответствие с теоретичната логика на публичните политики без опит да се подбират в съответствие с теза, предварително приета за вярна.

6. Научни и научно-приложни приноси.

Основният изследователски принос е в представянето на процеса на конкретна политика – тази в областта на зависимостите от ПАВ. Този принос има две измерения. От една страна става дума за знание за конкретна област на публичното управление и формулирането на препоръки за подобряването му. От друга – изследването може да бъде използвано като модел за изследване на интегрална политика. Последният принос не е идентифициран от авторката, но той е налице. При подобни изследвания в най-честия случай се следва историческия подход за проследяване на развитието на институциите. В случая на настоящата дисертация този подход е обогатен от изследването на мрежите от основните заинтересовани страни.

Като цяло приносите на дисертацията могат да бъдат определени като приложение на съществуващи теории към конкретен, неизследван случай. Допълнителните приноси са свързани с формулираните възможности за промяна на политиките в изследваната област. Това са приноси за практиката, които се нуждаят от допълнителна верификация във връзка с възможностите за приложение. Доколкото те все пак са формулирани на основата на интервюта със заинтересовани страни, те присъстват или ще присъстват в реалния дебат за политиките и в този смисъл могат да бъдат определени като приноси за практиките.

7. Личният принос

Дисертацията и изводите от нея са личен принос на Галина Стоянова. Не ми е известно подобно изследване да е публикувано.

8. Оценка на публикациите.

Докторантката представя 4 статии, свързани с темата на дисертацията ѝ. Те са публикувани в престижни издания. Научното им качество е на добро равнище и съответства на добрите постижения в изследователската област.

9. Авторефератът

Авторефератът добре представя съдържанието и достиженията на дисертацията.

10. Представената за публична защита дисертацията предизвиква няколко въпроса:

- Може ли разделението между двете мрежи, очертани около двете оси на политиката в областта на зависимостите от ПАВ, да бъде преодоляно? Какви са конкретните механизми, които могат да доведат до подобен резултат?
- Как неправителственият сектор може да разшири ролята си в политиката за превенция на зависимостите и до какво ще доведе това?

11. Заключение.

Като имам предвид предимствата на дисертационното изследване и значимостта на приносите, препоръчвам на членовете на Научното жури да присъди на Галина Стоянова научно-образователната степен „доктор“ по научна специалност 05.11.02 Политология (Публична администрация).

02. 12. 2019

Доц. д-р Татяна Томова: